

ПРЕСТЪПЛЕНИЯ И ИНЦИДЕНТИ ОТ ОМРАЗА

НА ОСНОВА СЕКСУАЛНА ОРИЕНТАЦИЯ,
ПОЛОВА ИДЕНТИЧНОСТ И ИЗРАЗЯВАНЕ НА ПОЛА,
ИЗВЪРШЕНИ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2017 Г.

ДОКЛАД

МЛАДЕЖКА ЛГБТ ОРГАНИЗАЦИЯ

ДЕЙСТВИЕ

ILGA
EUROPE

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	4
МЕТОДОЛОГИЯ	5
ОСНОВНИ КОНСТАТАЦИИ	6
ДАННИ ОТ ПРОУЧВАНЕТО	8
История на проучването	8
Срещи с общността	9
Срещи с представители на Министерството на вътрешните работи	11
Обобщена информация от проучването	11
ПРИЧИНИ ЗА НЕПОДАВАНЕ НА СИГНАЛ ДО ПОЛИЦИЯТА	14
ВИДОВЕ ДОКЛАДВАНИ ИНЦИДЕНТИ	14
Отказ от услуга	15
Обидни слова и реч на омраза	17
Посегателство срещу имуществото	18
Заплаха	18
Преследване	18
Физическо насилие	19
Опит за убийство	19
ПРАВНА УРЕДБА	
I. Международни и европейски стандарти	20
II. Българско законодателство	22
1. Учение за престъплението	22
2. Текуща правна уредба	23
2.1. Престъпления с дискриминационен мотив – определение	23
2.2. Престъпления от омраза според Наказателния кодекс – обхват	25
2.3. Престъпления от омраза въз основа на сексуална ориентация, полова идентичност и изразяване на пола	27
2.4. Престъпления от омраза въз основа на сексуална ориентация и съществуваща съдебна практика	28
2.5. Обобщение	31
ПРЕПОРЪКИ	32
Приложение 1 - ФОРМУЛЯР ЗА ДОКЛАДВАНЕ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ	33
Приложение 2 - РЕЧНИК	36

Настоящият доклад е продължение на проекта **Step up on reporting homophobic and transphobic violence** („Постигането на по-голяма отчетност за холофобското и трансфобското насилие“), подкрепен от ILGA-Europe, (Европейският регион на Международната асоциация за лесбийки, гей, бисексуални, транс и интерсекс). Целта на проекта бе да се даде възможност на европейските организации на гражданското общество на ЛГБТИ да следат по-последователно и да докладват за престъпленията и инцидентите на база холофобска и трансфобска омраза.

За да осъществи възможността за отчетност в това направление, през 2012 г. ILGA-Eвропа (Европейският регион на Международната асоциация за лесбийки, гей, бисексуални, транс и интерсекс) разработи хармонизирана методология за събиране на данни. Тя се основава на международните стандарти и на опита, придобит от различни дейности в миналото. Например изготвянето на документи в цяла Европа в Службата на ЕОСС (Европейска организация за сигурност и сътрудничество) за демократичните институции и за правата на човека (СДИПЧ) с оглед на годишния доклад за престъпленията от омраза. Или участието на ILGA-Eвропа в проекта **Facing Facts! Making hate crime visible!** („Изправяне пред фактите! Осъществяване на видимост отнoсно престъпленията от омраза.“)

Проектът **Step up reporting on homophobic and transphobic violence** („Постигането на по-голяма отчетност за холофобското и трансфобското насилие“) започна през 2013 г. Тогава бе обявена първата покана за представяне на предложения в рамките на Фонда за документация и застъпничество на ILGA-Europe, която подкрепи 12 организации-членки в Европа да докладват за престъпления, свързани с омраза.

През 2017 г. фондът, с подкрепата на правителството на Холандия, предостави специални ресурси на 6 национални и местни НПО в Армения, България, Полша и Сърбия. Тези НПО бяха обучени по методологията, разработена преди това от ILGA-Eвропа, и се ангажираха да я прилагат, за да получат съпоставими данни.

В бъдеще се очаква събирането и публикуването на данни да бъде развито на по-устойчива и професионална основа, благодарение на настоящия проект, който изгражда капацитет. Чрез тази инициатива методологията на ILGA-Europe се предоставя на по-голям брой европейски организации на гражданското общество на ЛГБТИ. Надеждното отчитане продължава да бъде основен инструмент за убеждаване на властите от необходимостта за криминализиране на престъпленията от омраза. Както и за разработване на политики и обучения за полицейските и съдебните органи за ефективно справяне с престъпленията от омраза.

УВОД

Настоящият доклад е съставен въз основа на събраните данни от „Младежка ЛГБТ организация Действие“* за престъпления от омраза, насочени към ЛГБТИ хората в България за периода от май до октомври 2017 г. Използван е въпросник за пострадали лица и свидетели, разпространен онлайн през комуникационните канали на организацията. В допълнение към въпросниците, представители на „Младежка ЛГБТ организация Действие“ осъществиха редица срещи с отделни пострадали лица и свидетели на престъпления, със самата ЛГБТИ общност, с представители на неправителствения сектор, полицията, прокуратурата, съдии и граждани.

Докладът има няколко основни цели. Първо, тъй като националният закон не признава престъпленията, основани на омраза на ЛГБТИ, и следователно Националният статистически институт не може да събира информация за такива престъпления, докладът ще започне реговна процедура за докладване, която ще мотивира ЛГБТИ общността да съобщава за престъпления. Втората цел на проекта е да предоставя знания за всички потенциални служители на правоприлагащи органи, че такива престъпления

се случват и оттам той цели да покаже на служителите необходимостта от включването на престъпленията от омраза, основани на фобията от ЛГБТИ лицата, в наказателното право на България. Той също така показва необходимостта от тясна и постоянна работа с полицията и правоприлагащите органи в тяхната работа по разпознаването на престъпления, основани на омраза.

Докладваните инциденти са настъпили през 2017 г. „Младежка ЛГБТ организация Действие“ е в процес на разработка на директен бутон на сайта и комуникационните си канали, откъдето пострадалите лица пряко ще могат да докладват за инциденти и престъпления.

Проектът е осъществен с финансовата и методологическата подкрепа на ILGA-Europe. Той позволява документиране на нови инциденти и бъдещ мониторинг на престъпления от омраза срещу ЛГБТИ на национално равнище. Докладът е отпечатан на български и английски и ще бъде разпространен до всички гържавни институции, Комисията за защита от дискриминация, НПО, полицията, прокуратурата и други органи, занимаващи се с престъпления с дискриминационен мотив.

* „Младежка ЛГБТ организация Действие“ е застъпническа ЛГБТИ организация.

МЕТОДОЛОГИЯ

Избраната методология се базира на онлайн въпросник и директни интервюта. От една страна, онлайн въпросникът е достъпен за неограничен брой хора в цялата страна. Включително и за хора, които не са на територията на страната, но им е известно или са били обект на инцидент или престъпление от омраза по хомофобски и/или трансфобски мотиви. От друга страна, директните интервюта дават няколко различни перспективи на съществуващата ситуацията. Чрез директни интервюта с пострадали лица може да им бъде оказана веднага конкретна помощ или консултация. По същия начин, пак чрез директни интервюта с полицията и прокуратурата, се проследява информираността на тези органи за наличието на подобни инциденти и престъпления, изследва се сензитивността им към тях. Така се установява и броят на

докладваните в полицията, прокуратурата или съда престъпления от омраза. Директните интервюта с граждани и представители на неправителствени организации помагат също така да се събират данни от общ характер, неизвестни нито на полицията, нито на ЛГБТИ организациите в страната.

Формулярът за докладване е консултиран с ILGA-Europe преди да бъде разпространен онлайн. Той е разработен така, че да гарантира събирането на надеждни и сравними данни от различни европейски страни по последователен начин, като се вземат предвид стандартите, изисквани от националните, европейските и международните организации. Класификацията и анализът на събраните данни са направени въз основа на насоките, предоставени от ILGA-Europe в началото на изпълнението на проекта.

ОСНОВНИ КОНСТАТАЦИИ

Липсата в законодателството на изрична разпоредба, характеризираща едно деяние като престъпление и/или слово от омраза въз основа на сексуална ориентация, полова идентичност и/или изразяване на пола на лицето, както и липсата на разпоредба, която да характеризира мотива на едно такова деяние като отегчаващо вината обстоятелство, водят до редица последици, сред които: страх от последваща дискриминация от органите на реда, отказ от разследване, отказ от образуване на наказателно преследване или прекратяване на наказателните производства.

В тази връзка данните от проучването показват, че ЛГБТИ хората в България срещат пречки в упражняването на основните си права.

Взелите участие в онлайн проучването и в интервютата съобщават за многократно дискриминация в ежедневието си. Съобщава се и за по-директни действия, основани на сексуалната им ориентация, половата идентичност и/или изразяването на пола, като това включва заплахи, нападения, обидни гуми и слово на омраза.

Поради липса на законодателна рамка, обаче, и съответно страх от последваща второ-степенна дискриминация, много от случаите, описани в този доклад, не стигат до полицията, прокуратурата или съда.

Много от случаите, споделени с представители на „Младежка ЛГБТ организация Действие“, не са дори докладвани пред надлежен орган, нито е дадено разрешение на организацията да ги включи в настоящия доклад.

Липсата на законодателна уредба за този вид престъпления води и до липсата на статистически данни за техния брой. Националният статистически институт (НСИ) събира данни за престъпления, определени от Наказателния кодекс. Според данните от 2016 г. по глава трета от НК „Престъпления против правата на гражданите“, където се съдържат съставите на престъпленията от омраза, има данни за извършени 246 престъпления. 120 от тях са завършили с ефективна присъда, 115 с условно осъждане, 10 с оправдателна присъда и 1 с прекратено

производство. НСИ обаче не събира данни отделно за всеки от съставите в тази глава.

НСИ не събира информация за престъпления с дискриминационен мотив сексуална ориентация, полова идентичност и/или изразяване на пола, защото такива престъпления не съществуват в Наказателния кодекс.

Срещи с представители на ОД на МВР бяха осъществени в София, Пловдив, Велико Търново, Варна и Бургас. Служителите на Министерство на вътрешните работи изразяват готовност за сътрудничество, включително поставяне на постери във фоайетата на областните дирекции и в районните полицейски управления, които да дават информация на пострадалите от престъпления ЛГБТИ лица.

От разговорите с полицейските служители става видно, че те НЯМАТ познание относно значението на "престъпление от омраза по хомофобски и трансфобски мотиви", както и как са засегнати ЛГБТИ лицата от престъпленията от омраза.

Служителите на Полицията не отчитат факта, че престъпленията с дискриминационен мотив са с особено висока обществена опасност, защото те не са насочени към конкретния индивид *per se*, а към широка група от хора, обединени от един от изброените в закона защитени признаци.

Служителите на Полицията, с които бяха проведени интервютата, съобщават, че НИКОГА не са се сблъсквали с престъпления от омраза на основа сексуална ориентация, полова идентичност и/или изразяване на пола.

На представителите на „Младежка ЛГБТ организация Действие“ в ОД на МВР - Велико Търново е съобщено, че ЛГБТИ хора във Велико Търново няма.

В писмената кореспонденция всички областни дирекции на МВР съобщават, че нямат данни за престъпления от омраза на основа сексуална ориентация, полова идентичност и/или изразяване на пола.

¹ Статистически данни на Национален статистически институт за престъпления по глави от наказателния кодекс и по изход на делата през 2016 г. по области.

ДАНИИ ОТ ПРОУЧВАНЕТО

Липсата на законодателна уредба на престъпленията и/или словото от омраза на основа сексуалната ориентация, половата идентичност и/или изразяването на пола на лицето води и до много по-сериозно последствие, а именно – до липса на статистически данни за техния реален брой. Националният статистически институт (НСИ) събира данни само за престъпления по главите от Наказателния кодекс. Според данните от 2016 г., включени в НК „Престъпления против правата на гражданите“, където се съдържат съставите на престъпленията

от омраза, има данни за извършени 246 престъпления. 120 от тях са завършили с ефективна присъда, 115 с условно осъждане, 10 са завършили с оправдателна присъда и 1 с прекратено производство.² НСИ обаче не събира данни отделно за всеки от съставите в тази глава. НСИ също така не събира информация за престъпления с дискриминационен мотив сексуална ориентация, полово идентичност и/или изразяване на пола, защото такива престъпления не съществуват в Наказателния кодекс. Именно това прави настоящото проучване ценно за територията на България.

ИСТОРИЯ НА ПРОУЧВАНЕТО

Настоящото проучване се базира на 16 докладвани престъпления/инциденти лично от пострадали и 9 докладвани престъпления/инцидента от свидетели. В рамките на изследвания период са докладвани още престъпления с хомофобски и трансфобски мотив. Пострадалите лица, обаче, са отказали да бъдат включени в събираната ста-

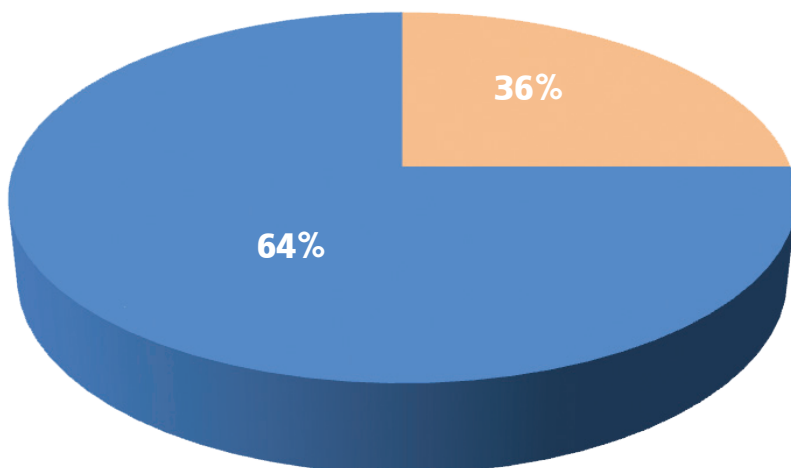
тистика. По време на изследвания период е съобщено за 2 случая на сериозно физическо насилие, както и изгонване от дома на младеж, навършил 18 г., за които е отказано от страна на пострадалите лица да бъдат включени в настоящия доклад. В началото на юни на фейсбук страницата на София Прайд са получени 1200 съобщения, съдържащи

² Статистически данни на Национален статистически институт за престъпления по глави от наказателния кодекс и по изход на делата през 2016 г. по области.

ИНФОРМАЦИЯ ЗА ДОКЛАДВАЩИЯ

ДОКЛАДВАЛИ
СВИДЕТЕЛИ
9 ЧОВЕКА
36%

ЛИЧНО
ДОКЛАДВАЛИ
16 ЧОВЕКА
64%

заплашително слово. През 2017 г. София Прайд шествието беше съпроводено от контра-шествие, разрешено от Столична община, като контра-шествието съвпаднаше по време и място с провеждането на София Прайд. В деня, предшествващ София Прайд, по страниците на футболните клубове се призоваваше открито за насилие и бяха по-

лучени данни, че футболните фенове на ФК „Левски“ и ФК „ЦСКА“ ще обградят събирателния пункт за София Прайд от всички страни. До сблъсъци и до наранени лица не се стигна благодарение на активистите и организаторите на София Прайд и на подкрепата и съдействието на международната общност заедно със СДВР.

СРЕЩИ С ОБЩНОСТТА

Докладваните инциденти са предшествани от работа на терен с представители на ЛГБТИ общността в градовете София, Пловдив, Велико Търново,

Варна и Бургас, която включва основно поредица от информационни срещи и семинари с цел повишаване на информираността относно дискриминаци-

ята и престъпленията от омраза по хомофобски и трансфобски мотиви, както и други свързани събития. В София са проведени 4 срещи на 12 март, 17 май, 10 юни, 11 юли. Общият брой на посетителите възлиза на около 150 човека. Във Варна са проведени 3 срещи на 2 април, 11 юни, 21 октомври, посетени общо от около 30 човека. В Бургас са направени 2 срещи на 9 април и 18 октомври с брой на присъстващите - около 20 човека. В градовете Пловдив и Велико Търново е осъществена по една среща, съответно на 8 април и 1 април, под формата на семинар и разговор с общността и с общо присъствие на около 20 човека. При всяка от тези срещи се търси гъвкавост и разнообразие на засегнатите теми, като акцентът не е поставян върху насилието и жертвите на насилие, породено от омраза. Поради това форматът на срещите варира от семинари, уъркшопи, прожекции на филми до представяне на книга и малък ЛГБТИ фестивал, организиран във Варна.

Присъстващите на срещите варират от 10 до 80 човека в зависимост от

събитието, като общият им брой възлиза на около 220. За градовете Варна, Бургас, Велико Търново и Пловдив организираните събития са първите по рода си, водени от ЛГБТИ активисти, на които се говори открито на ЛГБТИ тематика.

Организирането на подобен род събития в някои от градовете беше изключително трудно, от една страна, поради самата стигма, която все още стои над ЛГБТИ хората в България и в частност в градовете извън София; от друга страна – публичността на събитията в някои от местата се оказва неуместна поради страха от видимост на представителите от общността. Най-посещавани засега остават събитията в София, които се ползват и с възможността за разнообразие. Те са най-достъпни от гледна точка на струпването на ЛГБТИ население, което е открито и готово да посещава подобен род събития. Най-слабо посещавани са събитията във Велико Търново и Пловдив.

СРЕЩИ С ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ

По време на проекта са осъществени и срещи с представители на областните администрации на Министерството на вътрешните работи в градовете София, Пловдив, Велико Търново, Варна и Бургас. Служителите на Министерството на вътрешните работи изразиха готовност да сътрудничат, включително да сложат постери във фоайетата на областните дирекции и в районните полицейски управления, които да дават информация на пострадалите от престъпления ЛГБТИ лица. От разговорите с полицейските служители стана видно, че те нямат познания относно значението на понятието “престъпление от омраза”, както и как са засегнати ЛГБТИ лицата от престъпленията от омраза. Служителите на полицията не отчитат факта, че престъпленията с дискриминационен мотив са с особено висока обществена опасност, защото

не са насочени към конкретния индивид *per se*, а към широка група от хора, обединени от един от изброените в закона защитени признаци. Служителите на полицията, с които бяха проведени интервюта, по техни думи никога не се бяха сблъскали с престъпления от омраза въз основата на сексуална ориентация, полова идентичност и/или изразяване на пола. В ОД на МВР - Велико Търново ни беше съобщено, че ЛГБТИ хора във Велико Търново няма.

До всички областни дирекции в следствие е изпратено и искане за достъп до информация по Закона за достъп до обществена информация. В писмената кореспонденция всички областни дирекции на МВР съобщават, че нямат данни за престъпления от омраза на основа сексуална ориентация, полова идентичност и/или изразяване на пола.

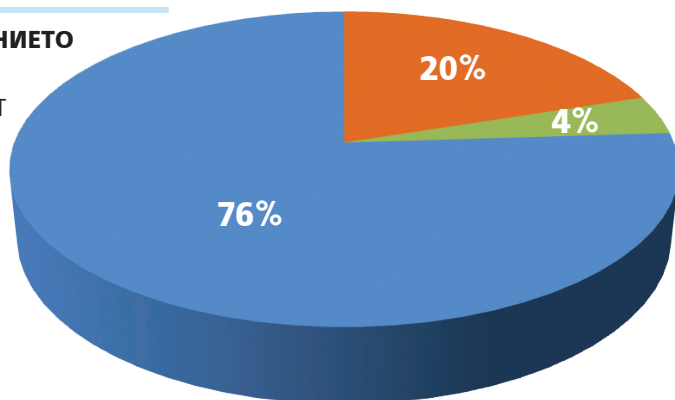
ОБООЩЕНА ИНФОРМАЦИЯ ОТ ПРОУЧВАНЕТО

Най-честата причина за инцидента е била сексуалната ориентация на жертвата - това съобщават 76% от запитаните. Останалите 20% съобщават, че

нападението се дължи на половата им идентичност, а 4%, или 1 човек, съобщава, че нападението е в следствие на изразяването на пола.

ПРИЧИНА ЗА НАПАДЕНИЕТО

- ПОЛОВА ИДЕНТИЧНОСТ
- СЕКСУАЛНА ОРИЕНТИРАННОСТ
- ИЗРАЗЯВАНЕ НА ПОЛА

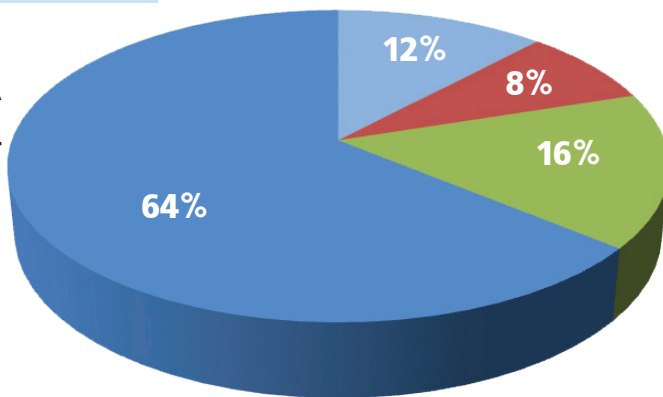

Най-голям процент на нападнати лица се заявява от лица, самоопределящи се като гей мъже – 16 човека, последвани от доклагвани 3 инцидент

та, насочени срещу жени, и 2 инцидента, насочени срещу транс жени, както и 4 инцидента, насочени срещу транс мъже.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ИНЦИДЕНТИТЕ НА ОСНОВА СЕКСУАЛНА ОРИЕНТИРАННОСТ И ПОЛОВА ИДЕНТИЧНОСТ НА ЛИЦЕТО

- ЛЕСБИЙКИ
- ТРАНС ЖЕНИ
- ТРАНС МЪЖЕ
- ГЕЙ МЪЖЕ

Най-голям процент от инцидентите са се случили на улицата. Следват 5 инцидента, станали в здравно отделение, при които на ХИВ-позитивни лица и транс лица е отказана здравна услуга.

Съобщава се за по три случая, станали в дома на пострадалото лице, в учебното заведение на пострадалото лице и в административна сграда, извършени от длъжностно лице. Съобщава се и за

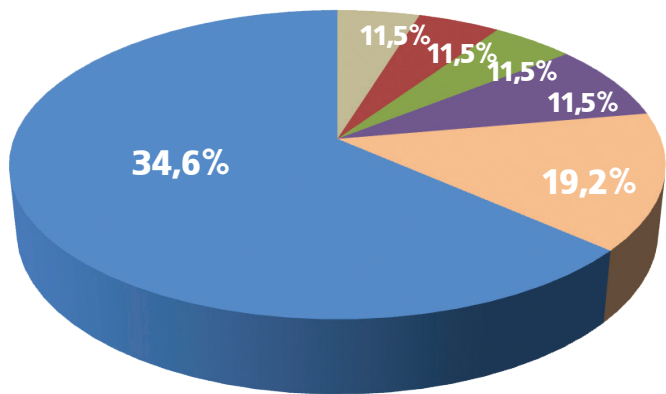
2 инцидента, станали в бар. Няма изявена тенденция подобни инциденти да се случват по време на ЛГБТИ събитие (като София Прайд) или на определено място, където се събират повече ЛГБТИ хора – бар или клуб. Дори напротив, на подобни събития и места присъстващите са в по-голяма безопасност, отколкото в ежедневието, както показват и отговорите. Повечето съобщени инциденти са на разнообразни места. Това говори, че хомофобията и трансфобия-

та са факт не само, когато се натрупа повече обществено внимание спрямо ЛГБТИ събитие, а са ежедневни.

По-голямата част от инцидентите са се случили сутрин – 56,3%. Следват 25%, които са станали следобед и 12,5% - вечер. Информацията от инцидентите обаче е недостатъчна, за да се проследи с точност по кое време на денонощието се случват подобен вид инциденти.

МЯСТО НА ИНЦИДЕНТА

- НА УЛИЦАТА
9 случая
- В ЗДРАВНО ОТДЕЛЕНИЕ
5 случая
- У ДОМА
3 случая
- В УЧЕБНО ЗАВЕДЕНИЕ
3 случая
- В АДМИНИСТРАЦИЯТА
3 случая
- В БАРА
3 случая

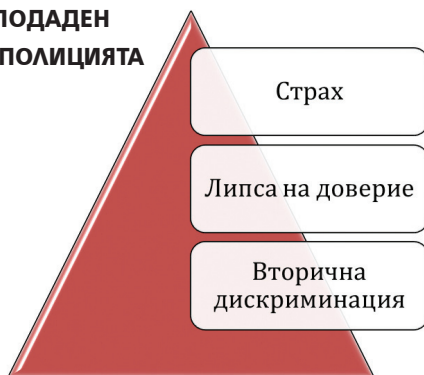
66,7% от докладващите споделят, че инцидентът е оказал влияние върху личния и социален живот на жертвата. Често маркиран отговор е, че освен че инцидентът оказва влияние върху личния живот на пострадалото лице, той оказва влияние и върху ЛГБТИ общността като цяло. Това твърдение говори за големия отзвук,

който единичен инцидент на основа сексуална ориентация и полова идентичност на лицето има върху цялата ЛГБТИ общност заради принадлежността на пострадалото лице към определената група. Сочи се още, че инцидентите оказват влияние и върху условията на труд и семейството на жертвата.

Причини за неподаване на сигнал до полицията

В един-единствен случай пострадалото лице е подало жалба в полицията. Като причини жертвата да не се обърне към полицията свидетелите посочват страх и липса на доверие, че полицията може да помогне в разрешаването на случая поради половата идентичност на жертвата.

ИМА ЕДИН ПОДАДЕН СИГНАЛ ДО ПОЛИЦИЯТА

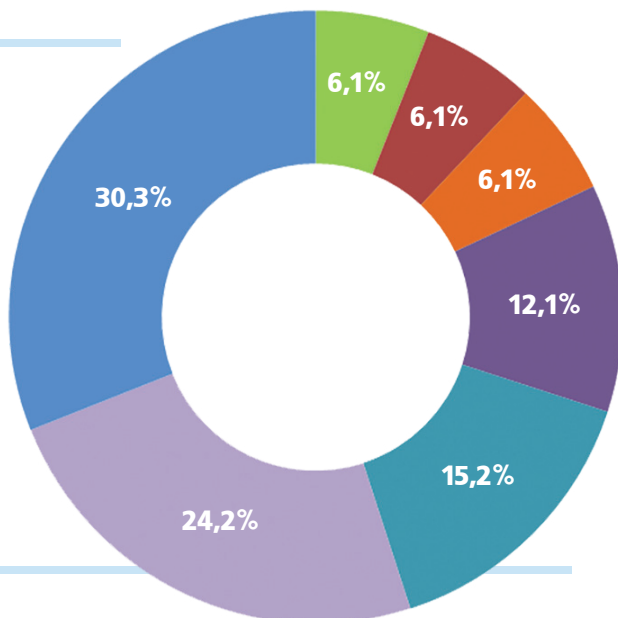
Видове доклаждани инциденти

Доказките за инциденти са общо 25, повечето от които са от София. Въпреки че случаите са 25, броят на докладвани-

те инциденти е 33 поради факта, че в много от случаите един вид инцидент е съпроводен и от друг инцидент.

КОИ ОТ СЛЕДНИТЕ ИНЦИДЕНТИ СТЕ ПРЕЖИВЕЛИ?

- ОТКАЗ ОТ УСЛУГА
- РЕЧ НА ОМРАЗА
- ПОСЕГАТЕЛСТВО СРЕЩУ ИМУЩЕСТВО
- ЗАПЛАХА
- ПРЕСЛЕДВАНЕ
- ОПИТ ЗА УБИЙСТВО
- ФИЗИЧЕСКО НАСИЛИЕ

ОТКАЗ ОТ УСЛУГА

Отказът от услуга заема най-голям дял в докладваните инциденти – 30,3% или 10 докладвани случая. Пет от случаите касаят отказ от здравна услуга. Три от случаите касаят човек, живеещ с ХИВ. В първия на лицето е отказана смяна на антиретровирусна терапия, а останалите са свързани с отказ от измерване на вирусен товар.

Отказ от здравна услуга при хора, живеещи с ХИВ

От месец ноември 2016 г. до юли 2017 г. Националната референтна потвърдителна лаборатория по ХИВ в България не разполага с тестове за определяне на вирусен товар в организма, които са основното средство за мониторинг на пациентите, живеещи с ХИВ, и за установяването и потвърждаването на трайна вирусна супресия при приемащите антиретровирусна терапия. В следствие на това е възпрепятствана възможността да се определи количеството вирус при новооткрити пациенти. Това принуждава лекарите в отделението да изписват антиретровирусна терапия, без да са наясно с началните показатели на вирусен товар в организма на пациента. Освен това се нарушава мониторингът на пациенти, приемащи антиретровирусна терапия, а при тези, които тепърва започват приема на лекарства, поради

липсата на тест става невъзможно определянето на трайна вирусна супресия (неоткриваеми стойности на вирусен товар в организма), което е основен показател за ефективността на терапията. При пациентите, които вече са с установена трайна вирусна супресия, става невъзможно проследяването и потвърждаването на вече постигнатите неоткриваеми стойности на вирусен товар в организма. Тези практики са в абсолютен разрез с Методическото указание за антиретровирусно лечение и мониторинг на ХИВ-позитивни лица, оставят лекарите на СПИН в неведение относно профилактиката на заболяването и подлагат на риск здравословното състояние на пациентите.

Основна причина за липсата на тестове за определяне на вирусния товар е забавянето на приемането на Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и СПИН, от която зависи закупуването на въпросните диагностикуми. Постигането на трайна вирусна супресия е основния признак за успешно проведена антиретровирусна терапия според Методическото указание за антиретровирусно лечение и мониторинг на възрастни лица с ХИВ инфекция, утвърдено със Заповед № РД-01-193/03.06.2016 г., както и според медицинската практика в цял свят.

Отказ от услуга на транс лица

Пет от случаите, свързани с отказ от услуга, са въз основа на половата идентичност на лицето. Във всички тези случаи пострадалото лице не съобщава за инцидента. Докладването е извършено от свидетел, близък или познат на лицето. В един от случаите на транс мъж е отказана смяна на дипломата за завършено висше образование след промяна на половия маркер и имената по съдебен ред. В два от случаите е налице отказ от здравна услуга, като в единия случай е налице отказ от извършване на операция, последваща смяна на половия маркер и имената по съдебен ред, а в другия е извършена операция, но е налице лошо изпълнение. Отново на транс мъж е отказано сключване на застраховка „Живот“, поради единствената причина, че лицето е транс. На друг транс човек е отказан достъп до държавен изпит поради половата идентичност на лицето.

Отказ от административна услуга

Докладващото лице съобщава, че в края на 2016 г. е сключило граждански брак с партньорката си в чужбина. След искане до Столична община, Район „Люлин“, за отразяване на брака в личния регистрационен картон в Общината и отразяване на актуалното семейно положение, а именно - „женена“, е получен отказ, като административният орган основава отказа си на Конституцията на РБ и Семейния кодекс.

Отказ от защита от правоохранителни и правораздавателни органи

Лице е подало молба за международна закрила на основа своята сексуална ориентация. Същото се определя като гей мъж. Поради противоречиви показания обаче, Държавна агенция за бежанците е отказала да предостави международна закрила. Въпреки че съгласно чл. 10 от Директива 2011/95/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 г. относно стандарти за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, на единния статут на бежанците или на лицата, които отговарят на условията за субсидиарна закрила, както и за съдържанието на предоставената закрила – „Квалификационна директива“, както и чл. 8, ал.1 от Закона за убежището и бежанците, сексуалната ориентация може да бъде изтъкната като един от петте съществуващи мотиви за преследване, Държавна агенция за бежанците дава отказ.

Друго лице, което се самоопределя като гей мъж на възраст от 36 г. и което живее в малко градче извън столицата, съобщава за масирана атака на жителите на градчето срещу него и неговия партньор, при която къщата им е била обградена от жителите и те са се страхували за живота си. Съобщава, че действията на жителите на градчето са били съпроводени от

обидни и заплашителни за живота на партньорите слова и действия. Полицията не е реагирала на създалото се в градчето напрежение.

По време на София Прайд лице съобщава за опит за убийство. Срещу него не-

известно лице е извадило нож и е заплашило живота му. Минаващият наблизил полицаи и овладял създалата се ситуация, но не е арестувал лицето, извадило нож, не го е предупредил, не е съставил акт, събитието не е имало неблагоприятни последици за нападателя.

ОБИДНИ СЛОВА И РЕЧ НА ОМРАЗА

Словото и речта на омраза заемат второ място в докладваните инциденти. Макар словото и речта на омраза да са ежедневие в публичния и социален живот в страната, в докладваните инциденти тази част заема едва 24,24%, или 8 докладвани случая. Седем човека общо отговарят, че срещу тях са били използвани обидни слова, като в 3 от случаите обидните слова са прераснали в заплаха за физическо насилие или заплаха за живота на пострадалото лице. Шест от пострадалите посочват, че са на възраст до 31 г., а

един е на 37 години. В един случай става въпрос за реч на омраза въз основа на половата идентичност на лицето, а в останалите 7 случая инцидентът е заради сексуалната ориентация на лицата. В три от случаите лицата никога не са посещавали ЛГБТИ събития и по никакъв начин не са свързани с ЛГБТИ активизма в страната. В останалите пет случая лицата посещават или са свързани по

един или друг начин с ЛГБТИ активизъм. Всички инциденти са извършени по отношение на лица, които са открити или относително открити. В повечето случаи инцидентът е извършен от лице,

НЯКОИ ОТ ИЗПОЛЗВАНИТЕ ИЗРАЗИ ВКЛЮЧВАТ:

- ✓ „ЛГБТИ общността винаги преиначава нещата“
- ✓ „Никой не говори за престъпленията “от омраза”,
- ✓ които ЛГБТИ хората извършват спрямо другите“.
- ✓ „Пегераси, долни отренки, грешка на природата“
- ✓ „Не ви искам в квартала ми“
- ✓ „Ще ви убия“
- ✓ „Пребиваме педали. Смърт на ЛГБТ.
Добър педал – мъртъв педал.“

което жертвата не познава, но което знае за нейната сексуална ориентация и/или полова идентичност. В два от случаите обидните слова и речта на омраза са използвани от представители на публичната администрация или конкретно от служител на „Гранична полиция“ и от полицейски служители и представител на Столична община на официална среща.

Несъобщаването на повече случаи, макар че словото/речта на омраза се използват в медиите, фейсбук, както и от депутати, изказващи се в ролята си на такива, сочи, че словото/речта на омраза са нормализирани практически в българското общество, с които дори ЛГБТИ хората са свикнали и на

които не се обръща внимание като заплашителни. В тази част на докладва се включва и онлайн атака срещу София Прайд, състояща се от 1200 съобщения във фейсбук страницата на Прайд, които съдържаха слово/реч на омраза и бяха придружени със заплашителни слова.

ПОСЕГАТЕЛСТВО СРЕЩУ ИМУЩЕСТВОТО

15,15%, или 4, от докладваните инциденти, касаят посегателство срещу имуществото. В два от тях става дума за заведение, известно като място, на което се събират ЛГБТИ лица. В единия случай е нарушена целостта на външната врата, а в другия лице с качулка е нахлуло в заведението, за да оглежда посетителите.

В други два случая пострадалото лице е изгонено от къщи.

Всички случаи касаят инцидент, случил се извън София. Изгонените лица са съответно на 17 и на 18 г.

Сигналите са подадени от свидетели на инцидентите, като единствено 18-годишното лице съобщава лично.

ЗАПЛАХА

В 12,12%, или в 3, от докладваните инциденти се съобщава за заплахата от насилие. Пострадалите лица са на възраст от 25 до 30 г. и са откри-

ти за сексуалната си ориентация и в момента на случване на инцидента е било видно, че принадлежат към ЛГБТИ общността.

ПРЕСЛЕДВАНЕ

Докладвани са 2 случая на преследване. В единия се касае за 5 на брой лица, излизащи от София Прайд 2017 г., когато са забелязани от три други лица, облечени в черни дрехи и носещи качул-

ки. След идентифициране, че петте лица са присъствали на Прайд, същите са подгонени. Други две лица са преследвани на улицата, отново от непознато лице, като преследването

е било придружено с обидни гуми и заплаха за физическо насилие. И в двата случая се касае за ситуация, в която

нападателят/те са могли да идентифицират жертвите като принадлежащи към ЛГБТИ общността.

ФИЗИЧЕСКО НАСИЛИЕ

Съобщава се за 2 случая на физическо насилие. Единият касае 37-годишен гей мъж, който пазарувал в магазин в централната градска част на София. Лицето видимо принадлежи и може да бъде идентифицирано като принадлежащо към ЛГБТИ общността. Инцидентът се е случил в средата на деня в присъствието на свидетели. Нападателите са били охрана в магазина.

„Бяха трима, нахвърлиха се върху мен и за-

почнаха да ме влечат[...] по земята като куче”... “Много права ви дадоха, изроди такива, крещеше единият към мен. „Единият заплашваше че ако ме види навън, ще ми пререже гърлото, и че гейовете трябва да бъдат убивани и не трябва да живеят”.

Лицето е подало жалба в полицията. Това е единственият случай на подадена жалба в полицията от докладваните инциденти.

ОПИТ ЗА УБИЙСТВО

От докладваните престъпления е съобщено за един опит за убийство. Лицето, подало сигнала, се самоопределя като гей, на 34 години и съобщава, че е активист. Опитът за убийство е извършен по време на шествието София Прайд 2017 г. Срещу него неизвестно лице е извадило нож и е заплашило живота му. Минаващият наблизко полицаи е овладял създалата се ситуация, но не е арестувал лицето, извадило и насочило нож срещу активист на София Прайд, не го е предупредил, не е съставил акт. Като цяло поради бездействието на полицейския служител

не е имало неблагоприятни последици за нападателя.

„Единият извади нож и го насочи срещу мен, съпроводен със заплаха за убийство. В близост имаше полицаи, които се намеси. Каза ми да се махам, но нищо не направих. Човекът, който заплаши живота ми, не беше арестуван, нито му беше съставен акт, нито беше съставен протокол. Отношението му и проявената агресия нямаха никакво последиствие”.

След атаката нападателното лице се чувства застрашено и в безизходица от бездействието на полицията и напуска страната

ПРАВНА УРЕДБА

I. МЕЖДУНАРОДНИ И ЕВРОПЕЙСКИ СТАНДАРТИ

Според Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа, престъпленията от омраза са “престъпления, включително престъпления срещу лица или имущество, при които жертвата, помещението или целта на престъплението са избрани заради тяхната реална или възприемана връзка, привързаност, принадлежност, подкрепа или членство в група”. Насилието, извършено срещу жертви въз основа на тяхната реална или възприемана етническа принадлежност, раса, религия, сексуална ориентация, полава идентичност или на всяка друга забранена основа, представлява форма на дискриминация.

Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 г. за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъ-

**Директива 2012/29/ЕС
на Европейския парламент и
на Съвета от 25 октомври 2012
г. за установяване на минимални
стандарти за правата, подкрепата
и защитата на жертвите
на престъпления
(наричана по-году “Директивата за
правата на жертвите”)**

пления (наричана по-году “Директивата за правата на жертвите”) замества Рамковото решение 2001/220/ПВР на Съвета и създава нови задължения за държавните служители на правоприлагащите органи, както и въвежда конкретни мерки, които трябва да се прилагат в случаите на жертви на престъпления от омраза, основана на сексуална ориентация и полава идентичност (SOGI). Трябва да се подчертае, че Директива-

та се прилага във връзка с престъпления и наказателни производства и не криминализира определени действия или поведени в държавите-членки. Това означава, че решението за признаване и санкциониране на престъпленията от омраза, основана на SOGI, остава в изключителната компетентност на националните законодатели. Държавите-членки, които не включват сексуална ориентация и полова идентичност в критериите си за дискриминационни престъпления, са малко и България е една от тях.

Въпреки това Директивата определя стандартите за полицейските и съдебните процедури и въвежда задължение за държавните служители да избягват дискриминационно третиране при обработването на жалбите, подадени от ЛГБТИ жертвите на престъпления. Това залага стандарт на пълно зачитане на достойнството, сексуалната ориентация и половата идентичност на лицата, които съобщават за престъпленията. В съображение 9 се посочва, че жертвите на престъпления следва да бъдат разпознавани и третирани по уважителен, чувствителен и професионален начин без дискриминация на каквато и да е основа, като например раса, цвят, етнически или социален произход, генетични характеристики, език, религия или убеждения, политическо или друго мнение, принадлежност към национално малцинство, имуществено, ражда-

не, увреждане, възраст, пол, изразяване на пола, полова идентичност, сексуална ориентация, статут на пребиваване или здравословно състояние. Съображение 17 дава определение за "насилие, основано на пола" като насилие, насочено срещу гадено лице, поради пола, половата му идентичност или изразяването на пола или засягащо лица с определена диспропорционалност по полов признак. Съображение 56 предлага критерии за индивидуална оценка, в които се включват пол, полова идентичност или изразяване и сексуална ориентация. То така посочва, че видът и характерът на престъплението, т.е. дали е престъпление от омраза, престъпление поради предразсъдъци или престъпление с дискриминационен мотив, следва да бъдат взети под внимание. В съображение 57 се подчертава необходимостта да се предположи, че конкретните групи биха се възползвали в особена степен от специалната мярка за осигуряване на защита.

Всички държави-членки на Европейския съюз имат задължението да приложат разпоредбите на Директивата в своите национални правни системи до 16 ноември 2015 г. Към настоящия момент България не е транспонирала Директивата във вътрешното си законодателство по отношение на равното третиране на жертвите на престъпления от омраза по хомофобски и трансфобски мотиви.

II. БЪЛГАРСКО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

1. УЧЕНИЕ ЗА ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО

**Какво е престъпление?
Обществен характер,
историческа обусловеност,
обществена опасност.
Престъпления
с дискриминационен мотив.**

За целите на този правен анализ няма да бъде разгледано изцяло учението за престъплението, а само отделни негови части, каквито са определението за престъпление, обществената опасност на престъплението, противоправността на деянието, наказуемостта и историческата обусловеност на наказателноправната доктрина. Те ще бъдат разгледани с цел да се направи анализ на изменението на обществените отношения и мотивиране на нуждата от криминализиране на престъпленията, извършени заради сексуалната ориентация, половата идентичност или изразяването на пола на нападнатото лице.

Действащият Наказателен кодекс определя престъплението като „това общественноопасно деяние (действие или бездействие), което е извършено виновно и е обявено от закона за нака-

зуемо“, чл. 9, ал.1 НК. Втора алинея пък подчертава, че „не е престъпно деянието, което, макар формално и да осъществява признаците на предвидено в закона престъпление, поради своята малозначителност не е общественноопасно или неговата обществена опасност е явно незначителна“. Това определение на престъпление подчертава необходимостта от действително засягане на обществени или частни интереси.³

Обществената опасност на деянието е негово основно, обективно, неюридическо и определящо качество, което го характеризира от гледна точка на отрицателното му въздействие върху съществуващите обществени отношения. Член 10 от НК характеризира едно деяние като общественноопасно, когато то „застрашава или уврежда личността, правата на гражданите, собствеността, установения с Конституцията правов рег в Република България или други интереси, защитени от правото“. Обществената опасност е накърняването на определени интереси. Но за да има противоправност на едно деяние, то тази противоправност трябва да е

³ А. Стойнов, Наказателно право. Обща част, 1999, Ciel.

установена в наказателноправна забрана. Противоправността на деянието е негово обективно и юридическо качество. Следователно за да има въздигане на едно деяние в престъпление, то това деяние трябва да засяга отрицателно интересите на отделен индивид, група от индивиди или на обществото като цяло.⁴ Именно това отрицателно засягане обуславя необходимостта от наказателноправната закрила, чиято цел е мотивиране на гражданите да се въздържат от подобни прояви чрез предвиждане на наказания за различни деяния.

Законодателна инициатива има тогава, когато трябва да бъдат регулирани обществени отношения, които касаят правата и интересите на всички или на определена група в обществото. И тъй като обществените отношения не са нещо неизменно, а търпят развитие през различни исторически периоди, то едва след възникването

Какво става обаче с едно деяние, което не е въздигнато в престъпление?

Какво става с едно деяние, чиито обществени последици, въпреки че изменят отрицателно съществуващата действителност, не са обявени от закона за противоправни?

на даден вид обществени отношения може да се прояви тяхното значение за обществото, а оттук и да се конкретизира необходимостта от тяхната закрила чрез наказателното право. Отношението към проявите, които засягат отрицателно обществените отношения, търпи изменение, като това води до промяна на наказателното право, в това число криминализиране, декриминализиране на дадени деяния, както и промяна на съществуващата наказателно правна уредба.⁵

2. ТЕКУЩА ПРАВНА УРЕДБА

2.1. Престъпления с дискриминационен мотив – определение

Престъпления с дискриминационен мотив, или така наречените в практиката престъпления от омраза, се

наричат престъпни деяния, при които извършителят избира своята жертва поради действителна или

⁴ А. Стойнов, Наказателно право. Обща част, 1999, Ciela, стр. 141.

⁵ А. Стойнов, Наказателно право. Обща част, 1999, Ciela, стр. 141-143.

предполагаема нейна принадлежност към определена група в обществото, т.е. жертвата е избрана поради наличието у нея на действителен или предполагаем признак. Различните национални законодателства признават различни защитени признаци, като например: раса, етнос, националност, религия, сексуална ориентация, увреждане, обществено положение, възраст, пол, полова идентичност. Престъпления с дискриминационен мотив могат да бъдат всякакъв вид престъпления: убийство, телесна повреда, противоправно отнемане на имущество и т.н., т.е. може да е всяко деяние, въздигнато в престъпление. При тези престъпления имаме наличие на всички основни особености на деянието: съзнателен, целенасочен, волеви акт, предизвикан от определена потребност, който е външно проявен при определени условия на време, място и обстановка. При престъпленията от омраза обаче водещото е мотивът на извършителя, т.е. водещо е постигането на една поставена цел, която накарнява обществените интереси от гледна точка на ценностната система на извършителя.

Всички престъпления имат за цел отрицателно изменение на съществуващата действителност, т.е. всяко

престъпление влече след себе си обществена опасност. Разликата между престъпленията като такива и престъпленията от омраза е във формата на обществената опасност. Докато престъпленията пер се могат да имат само една форма, или увреждаща обекта, или застрашаваща обекта, престъпленията от омраза съдържат в себе си и двете форми на обществената опасност. Те не само увреждат обекта на престъплението, но и застрашават всички лица, които могат да бъдат характеризирани като принадлежащи на групата, към която нападатото лице принадлежи. Следователно, отрицателното влияние не е само върху жертвата, при престъпленията от омраза освен ефектът върху самата жертва, има и ефект върху целевата група: генерализиран ужас в групата, към която принадлежи жертвата, вдъхващ усещането за уязвимост сред останалите ѝ членове, които биха могли да бъдат следващите жертви на престъпления от омраза. То оказва и въздействие върху други уязвими групи – застрашаващи ефекти върху малцинствените групи или върху групи, които се идентифицират с целевата група, особено когато посочената омраза се основава на идеология или доктрина, която проповядва едно-

Временно срещу няколко групи. Най-значимият ефект е ефектът върху общността като цяло. В случая става въпрос за ефекта, който безнаказаността създава у широка група от хора, наречена общество. Некриминализирането на едно поведение, което има отрицателни последици върху обществената действителност, води до нормализиране на това пове-

дение и превръщането му поведение не само толерирано, но и насърчавано от закона.

Именно поради това престъпленията с дискриминационен мотив са с особено висока обществена опасност, защото те не са насочени към конкретния индивид *per se*, а към широка група от хора, обединени от един от изброените в закона защитени признаци.

2.2. Престъпления от омраза според Наказателния кодекс – обхват

Престъпления от омраза въз основа на раса, народност и етническа принадлежност

В глава Трета „Престъпления против правата на гражданите“, раздел „Престъпления против равенството на гражданите“ Наказателният кодекс въздига в престъпления проповядването и подбуждането към дискриминация, насилие или омраза, основани на раса, народност и етническа принадлежност, извършено чрез слово, печат, други средства за масова информация, чрез електронни информационни системи или по друг начин. За престъпление от общ характер се счита и употребата на насилие срещу другото или срещу имуществото на другото, основано на раса, народност и етническа принадлеж-

жност. Тук законодателят не поставя условие за степента на употребената сила, напротив, когато силата е употребена изобщо срещу някого заради неговата раса, народност или етническа принадлежност, това е достатъчно условие за започване на наказателно производство за престъпление от общ, а не от частен характер. В престъпления са въздигнати и деянията на проповядване на омраза и използване на сила спрямо вярата на едно лице и религиозни храмове, както и срещу политическите убеждения на гражданите.

Наказва се и образуването, ръководенето, както и членуването в организация или група, която си поставя за цел извършването на по-горе описаните деяния, както и самото допустителство.

Наказателният кодекс предвижда наказания и за подбудителите, предводителите и съучастието в групи, събрани за нападение на групи от населението, отделни граждани или техни имоти във връзка с тяхната националност, етническата или расова принадлежност.

Престъпления от омраза на религиозна основа

Чл. 164 от НК въздига в престъпление проповядването на омраза на религиозна основа, което деяние трябва да е извършено чрез слово, печат или други средства за масова информация, чрез електронни информационни системи или по друг начин. За престъпление се смята и оскверняването, унищожаването или повредата на религиозен храм, молитвен дом, светилище или прилежаща към тях сграда, техни символи или надгробни паметници.

Както и при престъпленията от омраза въз основа на раса, народност и етническа принадлежност, и тук в престъпление е въздигната употребата на сила или заплаха, с което се възпрепятстват гражданите свободно да изповядват своята вяра или да извършват религиозните си обреди и служби. Наказателният кодекс предвижда наказания и за подбудителите, предводителите и съучастието в групи, събрани за нападе-

ние на групи от населението, отделни граждани или техни имоти във връзка с религиозната им принадлежност.

Престъпления от омраза въз основа на политически убеждения

Наказателният кодекс защитава и лицата, срещу които е извършено престъпление, свързано с политическата принадлежност на лицето.

Други състави, касаещи престъпления от омраза

Чл. 172 от НК въздига в престъпление съзнателното създаване на пречка по отношение на едно лице да постъпи на работа или принуждаването му да напусне работа поради неговата народност, раса, религия, социален произход, членуване или нечленуване в синдикална или друга организация, политическа партия, организация, движение или коалиция с политическа цел или поради неговите или на ближните му политически или други убеждения.

Член 419а от НК казва, че който по какъвто и да е начин оправдава, отрича или грубо омаловажава извършено престъпление против мира и човечеството и с това създаде опасност да се уп-

ражни насилие или да се създаде омраза срещу отделни лица или групи от хора, обединени по раса, цвят на кожата, религия, произход, национална или етническа принадлежност, също подлежи на наказателна отговорност. На наказателна отговорност подлежи и побудителството по това престъпление.

**Квалифицирани състави –
„Расистки и ксенофобски мотиви“**

Наказателният кодекс съдържа квалифицирани състави единствено за престъпленията убийство и причиняване на телесна повреда по хулигански, расистки или ксенофобски побуди (чл. 116, ал.1, т. 11 и чл.131, ал. 1, т.12). Сексуалната ориентация, половата идентичност и изразяването на пола, обаче, не са отегчаващи вината обстоятелства според българския наказателен кодекс.

2.3. Престъпления от омраза въз основа на сексуална ориентация, полова идентичност и изразяване на пола

Конституцията на Република България в чл. 6 прогласява равенство пред закона на основата на характеристиките раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение и имуществено състояние. Сексуалната ориентация, половата идентичност и половото изразяване отсъстват от текста на Конституцията.

Наказателният кодекс не съдържа разпоредби, характеризиращи едно деяние като престъпление и/или слово на омраза въз основа на сексуалната ориентация,

половата идентичност и/или изразяването на пола на лицето. Липсват и разпоредби, които да характеризират този мотив като отегчаващо вината обстоятелство.

Защита срещу слово/реч на омраза въз основа на сексуална ориентация може да бъде получена по административен или гражданскоправен ред по Закона за защита от дискриминация. В ЗЗ Дискр., обаче, няма признаване на защитен признак „полова идентичност“ и/или „изразяване на пола“. Хипотетично защита по тези признаци може да бъде търсена по чл.4 ЗЗ Дискр.

2.4. Престъпления от омраза въз основа на сексуална ориентация и съществуваща съдебна практика

Според последните доклади на Амнести Интернешънал ЛГБТ хора са били нападени, изнасилвани, а един човек е бил дори убит. Повечето от тези престъпления не са били разследвани и остават ненаказани. В повечето случаи дори липсва разследване, защото жертвата се страхува, че показанията ѝ няма да бъдат приети насериозно. В доклада на Амнести се посочва, че са били документирани забавяния в разследването и наказателното производство в два от тези случаи и е установено, че полицията и прокуратурата са третирали жертвата с безразличие. В много от случаите забавянията се дължат на липса на разбиране как да се третират престъпленията от омраза, както и на дълбоко вкоренени предразсъдъци срещу ЛГБТИ хора.⁶ Липсата в законодателството на изрична разпоредба, характеризираща едно деяние като престъпление и/или слово от омраза въз основа на сексуалната ориентация, половата идентичност и/или изразяването на пола на

лицето, както и липсата на разпоредба, която да характеризира мотива на едно такова деяние като отегчаващо вината обстоятелство, означава, че този вид престъпления много рядко се търсят или откриват. При тях липсва наказателно преследване, липсва разследване в тази насока. Въпреки че едно от най-важните неща в наказателното производство е установяване на мотива за извършеното престъпление, в случаите с престъпления от омраза въз основа на сексуална ориентация, половата идентичност и изразяване на пола мотивът остава неразкрит.

В редките случаи, когато хомофобни атаки са били докладвани на полицията или е било образувано наказателно производство, на извършителя е било повдигнато обвинение за нанасяне на телесна повреда по хулигански побуди - чл. 131, ал.1, т.12 от НК. Хомофобските мотиви на престъплението не са били взимани под внимание.⁷ Определение

⁶ Амнести Интернешънал, „Заради това, което съм: Хомофобия, трансфобия и престъпления мотивирани от омраза в Европа“.

⁷ Амнести Интернешънал, „Да променим законите, да променим съзнанието: Противоположение на престъпленията от омраза с мотив хомофобия и трансфобия“.

⁸ Амнести Интернешънал, „Заради това, което съм: Хомофобия, трансфобия и престъпления мотивирани от омраза в Европа“.

на „хулиганство“ се съдържа в чл. 325 от Наказателния кодекс и то е определено като деяние, с което се извършват непристойни действия, грубо нарушаващи обществения ред и изразяващи се в явно неуважение към обществото.

Такъв е случаят и с 25-годишния студент по медицина Михаил Стоянов. Михаил Стоянов беше убит през 2008 г. в парк „Борисова градина“, като по тялото му са открити множество синини и кръво-насядания. Той е бил ритан от нападателите си, докато не са счутили трахейта му, което е довело до неговата смърт. През 2010 г. двамата мъже са арестувани като заподозрени за убийството на Михаил Стоянов. В показанията си пред полицията двамата мъже признават, че са „прочиствали парка от гейове“ и системно са пребивали гей мъже в парк „Борисова градина“, т.е. поведението им не е било инцидентно. Същото се потвърждава и от показанията на разпитания по делото полицейски служител, който заявява, че трупът е намерен на място, където се срещат случайни лица за полови връзки, по отношение на каквито се е случвало да постъпват данни за нанасяни побои и извършвани грабежи, т.е. полицията добре е познавала мястото на извършване на престъплението като такова, на

което се извършват нападения и други видове престъпления, свързани със сексуалната ориентация на лицата, намиращи се там. От доказателствата по делото се установява, че подсъдимите и свидетелите са тръгнали по алеята в парка, за да търсят лице по отношение на което да извършат „чистка“ или „ритане“, както сами са наричали дейността по малтретиране на лица, за които са предполагали, че имат хомосексуална ориентация.⁹

В мотивите на Решението си Софийски апелативен съд (САС) заключава, че пряката цел на подсъдимите е ясно установена, а именно – нанасяне на побои на кое да е лице, за което те считат, че е хомосексуално. САС заключава, че нападателите са изпитвали силна и безпричинна омраза към жертвата, продиктувана от лишената от каквато и да било интелигентност и напълно грешна представа на подсъдимите за собствената им значимост и превъзходство над тези, които смятат за различни, т.е. хомосексуалните лица, които нападат. И именно тази тяхна собствена идея за значимост и превъзходство ги е мотивирала да притискат Михаил към земята, което е довело до неговото умъртвяване.

⁹ Решение № 330/12.07.2017 г. по вЪзз. НОХД № 84/2016 г. на САС

Съдът заключава по отношение на първия подсъдим, че „[б]езпричинната жестокост, проявена от подсъдимия към лице, което не само не е познавал, но и никога преди това не е виждал, както и обстоятелствата при които е извършено престъплението – в съучастие, след предварително взето решение за физическо малтретиране на когото и да е, стига да отговаря на представите на подсъдимите за хомосексуален, сочат за завишена степен на обществена опасност на подсъдимите като дейци“. По отношение на втория подсъдим, Съдът счита като отегчаващо вината обстоятелство „извършването на деянието в рамките на предприета и системно реализирана дейност по нанасяне на побои над лица, считани за хомосексуални“.¹⁰

„Въззивният съд счита, че подсъдимите не са били водени от хулигански мотиви. Действията на подсъдимите са били извършени на публично място, но не може да се приеме, че се касае за непристойна проява, засягаща обществения интерес. Освен, че тези действия не са извършени пред множество хора, те са били насочени изключително срещу личността на жертвата. Касае се за брутално физическо посегателство довело до тежки и необратими общественоопасни по-

следици, което не е било израз на явно неуважение към обществото, а такъв на незачитане чуждата телесна неприкосновеност. **Действията на подсъдимите са изразявали омразата към хомосексуалните, т.е действали са по хомофобски подбуди**, а не по хулигански“. Казвайки това, Софийски апелативен съд заключава, че няма основания за квалифициране на деянието като такова по чл. 116, ал. 1, т. 11 от НПК и че правилно Софийски градски съд е оправдал подсъдимите по обвинението в тази му част и отхвърля искането на частния обвинител за прилагане на закон за по-тежко наказуемо престъпление.¹¹

С това заключение Софийски апелативен съд за пръв път признава, че е извършено „престъпление от омраза“ по хомофобски подбуди, отчита, че мотивът за извършеното престъпление е именно сексуалната ориентация на лицето, както и завишената степен на обществена опасност на подсъдимите, но не може да приложи закон за по-тежко наказуемо престъпления (макар че основание за това има), защото такъв закон не съществува, нито съществува в Наказателния кодекс квалифициран състав, който да предвижда по-тежко наказание за престъпления, извършени по хомофобски подбуди.

¹⁰ Решение № 330/12.072017 г. по възз. НОХД № 84/2016 г. на САС

¹¹ Решение № 330/12.072017 г. по възз. НОХД № 84/2016 г. на САС

2.5. Обобщение

В обобщение може да се каже, че наказателноправната уредба в България разглежда по-тясно престъпленията с дискриминационен мотив, като в тях включва единствено такива, извършени въз основа на раса, националност, етническа принадлежност, религиозна основа и политическо убеждение. Законът не обхваща престъпления с дискриминационен мотив сексуална ориентация, полова идентичност и изразяване на пола. Съдебната практика обаче, в частност в решението на Софийски апелативен съд по делото за убийството на студента по медицина Михаил Стоянов, посочва, че престъплението е извършено по хомофобски подбуди и отчита завишената степен на обществена опасност на подсъдимите и на действия-

та им. Макар да отчита всичко това като отегчаващи вината обстоятелства Съдът се оказва с „вързани ръце“, тъй като закон за по-тежко наказуемо престъпления или такъв квалифициран състав не съществуват в Наказателния кодекс. Наказателноправната доктрина обаче, в същността си има за цел да обхваща всички сфери на обществения живот и всички сфери на отрицателно изменение на съществуващата действителност, което влече след себе си обществена опасност. Именно поради тази причина, наказателноправната доктрина и наказателното право в частност са подвластни на промяна, тъй като общественото отношение към определени прояви търпи промяна в различни периоди от време.

ПРЕПОРЪКИ

Въз основа на събраната информация, разговорите с общността, длъжностни лица, полиция, прокуратура, съд и представители на гражданския сектор, могат да се направят следните препоръки за подобряване на ситуацията:

КЪМ САМАТА ОБЩНОСТ:

- ✓ Да се повиши информираността по отношение престъпленията от омраза по хомофобски и трансфобски подбуди, като се използват нетрадиционни подходи за представянето ѝ под формата на разказ на лични истории, включването на ВИП личности в застъпнически и информационни кампании, предоставянето на лесна и достъпна информация под формата на наръчник – онлайн и на хартия;
- ✓ Да се изследва генезиса на мотивацията, съответно липсата на мотивация, за докладване на подобен род престъпления;
- ✓ Да се направи проучване относно нуждите на ЛГБТИ общността по отношение на последиците, свързани с престъпленията от омраза – какъв тип информация, услуги, подкрепа биха били необходими.

КЪМ СЪДА, ПРОКУРАТУРАТА И ПОЛИЦИЯТА

- ✓ Да се предприемат категорични мерки за информиране на служителите в полицията, прокуратурата и съда;
- ✓ Да се проведат обучения с участието на служителите в полицията, прокуратурата и съда, касаещи спецификите на

престъпленията от омраза и спецификата на работа с представители на ЛГБТИ общността;

- ✓ Да се повиши чувствителността на представителите на съда, прокуратурата и полицията.
- ✓ Следва да се търси комплексен подход, като законодателната промяна се съчетае със съответно обучение на служителите в съответните институции, ведно с активна работа на правозащитните неправителствени организации и повишаване на информираността и активността на ЛГБТИ общността.

КЪМ ЗАКОНОДАТЕЛЯ

Включване на престъпленията с дискриминационен мотив, основан на сексуална ориентация, полова идентичност и/или изразяване на пола на лицето в Наказателния кодекс.

Създаване на междуведомствени работни групи към Министерството на правосъдието, Министерството на образованието, Министерството на здравеопазването, Министерството на труда и социалната политика, в които да бъдат изготвени промени в законодателството, които да доведат до изравняване правата на ЛГБТИ хората в България. Включване на Комисията за защита от дискриминация, Омбудсмана на Република България, Прокуратурата на Република България в междуведомствените групи.

ФОРМУЛЯР ЗА ДОКЛАДВАНЕ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ

Докладващият има възможност да определи себе си като: мъж, жена, транс мъж, транс жена, трансжендър, интерсекс. Докладващият може да не се определи или да посочи друго. Пострадалото лице трябва да посочи дали инцидентът/престъплението е свързан с неговата сексуална ориентация. Лицето трябва да посочи възрастта си.

Формулярът предоставя възможност за отговор по отношение на ангажираността на пострадалото лице с ЛГБТИ общността?

- Работа като активист или като част от екипа на ЛГБТИ организация.
- Редовно посещавам ЛГБТИ събития.
- Редовно посещавам места, където се събират ЛГБТИ хора.
- Поне веднъж съм посещавал/а Прайд шествието или друго ЛГБТИ насочено събитие.
- Не съм участвал/а по никакъв начин в събития/места за ЛГБТИ хора.
- Не е приложимо.

Формулярът изисква пострадалото лице или свидетелят да посочат доколко е открито, като възможните отговори варират между семейството, родителите, братя/ сестри, приятели, ЛГБТИ общността, на работното място. Възможен е отговорът, че лицето не е въобще открито или че този отговор не е приложим.

Формулярът дава възможност за посочване на датата на инцидента/престъ-

плението, по кое време на генонощието е станал инцидентът/престъплението, къде се е случил инцидента, като за последното може да бъде избрано: у дома, близо до вкъщи, в училище, на работа, в парка или на улицата, в близост до или в пространство, където се събират ЛГБТИ хора (бар, клуб, по време на ЛГБТИ събитие), в полицейско управление, на друго публично място, в Интернет, в затвора, ареста или друго място за лишаване от свобода, при преминаване на граница, имиграционен офис или друго подобно, в помещенията на община, агенция, министерство, друга правителствена служба.

Формулярът дава възможност за посочване на града на инцидента, което варира между столичен град, извън столицата, малък град или село, както и възможност за отворен отговор.

Формулярът позволява да се докладват следните видове престъпления и инциденти от омраза, основани на сексуалната ориентация, полова идентичност и/или изразяване на пола на лицата:

- Опит за убийство.
- Физическо насилие (угари по тялото с юмруци/крака).
- Ранен/а посредством използване на оръжие (нож или огнестрелно оръжие).
- Изнасилване.
- Други сексуални престъпления.
- Заклучване или задържане.

- Обидни действия или реч.
- Посегателство върху имуществото.
- Преследване.
- Заплаха от насилие.
- Сексуален тормоз (без случаите на сексуално насилие).
- Отказан достъп до здравни услуги или други публични услуги.
- Отказана защита от правоохранителни и правораздавателните органи (например полиция).
- Отказан достъп до работа или уволнение.
- Отказани търговски услуги (например отказ за ползване услугите на бар/такси/ресторант).
- Не е приложено.
- Друго.

Формулярът дава възможност да се опише спецификата и детайлите на инцидента/ престъплението от омраза.

Формулярът изисква да се напише броя на нападателите. Както и дали притежава/т извършителят/ите каквито и да е било отличителни белези (дрехи, вид подстрижка, татуировка, идентичност към банда или групировка, специфични физически белези). Пострадалото лице трябва да уточни какви конкретни белези.

Изисква се посочване на възрастта на извършителите, дали е имали свидетели и дали те са имали реакция. Ако са имали реакция, каква.

Формулярът дава възможност на пострадалото лице или свидетеля да посочи дали нападението или инцидентът е свързан

с някоя от изброените фактически или предполагаеми характеристики.

- Сексуална ориентация.
- Полова идентичност.
- Изразяване на пола.
- Пол.
- Раса/етнос.
- Религия.
- Възраст.
- Инвалидност.
- Националност.
- Не знам
- Друго

В следствие се допълва дали фактическите или предполагаеми характеристики са свързани с език или използвани думи; някои отличителни знаци около мястото на инцидента; извършителят/ите е/са знаел/и или предполагал/и, че сте ЛГБТИ човек, предишни заплахи или други инциденти, мястото на нападението, или друга. Дадена е възможност за посочване на подробности.

Формулярът предвижда категоризиране на извършителя като физическо лице, лице, действащо по време на изпълнение на служебните си задължения, което му дава власт по отношение на жертвата, но не е длъжностно лице. Третото предложение е извършителят да е длъжностно лице или друго лице. При положение, че лицето отговори, че извършителят е физическо лице, следват няколко възможности: че е непознато лице, член на позната формална или неформална група, лидер на формална или неформална общност (като например ЛГБТИИ общността или група общност), родители, партньор, друг член на семейството, други познати лица. При положение, че лицето отговори, че нападателят

е действал по време на изпълнение на служебните си задължения, са му дадени следните възможности за отговор: работодател или висшестоящ служител, училищен персонал в системата на частното образование, здравен или социален работник (като например лекар, медицинска сестра, болничен персонал, служители в специализирани заведения за младежи, бездомни или възрастни хора), професионалист, който действа в съответствие с политиката на своя работодател (например охрана или друг персонал). Дадена е възможност и за уточняване. При положение, че извършителят е длъжностно лице, възможните отговори са: полицейски служители, военни, учители и училищен персонал в системата на държавното образование; здравни и социални работници (като например лекар, медицинска сестра, болничен персонал, служители в специализирани заведения за младежи, бездомни или възрастни хора), служители в затвор или охранители, служители на правителството, министерства, агенции или други държавни служби. Дадена е възможност за уточняване.

Формулярът търси естеството на физическото нараняване, както и дали лицето е потърсило медицинска помощ след това и съответно дали му е била оказана подпомагаща такава.

Чрез формуляра се изследва и въпросът дали инцидентът/престъплението се е отразило психологически на лицето и дали след нападението/инцидента лицето е потърсило психологическа помощ и дали е получило адекватна такава. Формулярът търси отговор на въпроса и дали нападението/инцидентът се е отразил върху личния и социален живот на лицето, върху условията на труд, върху семейството, върху ЛГБТИ общността и върху друга сфера от публичния или личен живот на лицето.

С формуляра се изследва и въпросът дали е подадена жалба в полицията, а в случай, че е, каква е била реакцията на полицията, като възможните отговори варират: подкрепяща, неуважителна, неутрална, подигравателна, обидна, насилствена или друга. Следва въпрос дали полицията е завела инцидента като престъпление от омраза и дали е последвало завеждане на дело в съда.

Последната част от формуляра търси причината в случай, че лицето не се е обърнало към полицията, както и дали са били уведомен други лице/органи извън системата на МВР, като например: ЛГБТИ организации, КЗД, Омбудсман, Административни служби и оплаквания.

РЕЧНИК

Застъпничество

Умишленият процес на влияние върху онези, които поемат или носят отговорност за изпълнението на политическите решения. Поради това думата „застъпничество“ е доста гъвкава и се използва разнообразно, за да отговаря на организационните цели. Това се разбира от гледна точка на работата, която организацията прави и основната мисия на организацията.

Индикатори на пристрастие

Критерии, които могат да помогнат на специалистите по правоприлагането да определят дали определено престъпление трябва да бъде класифицирано като престъпление от пристрастие/омраза. Тези критерии не са всеобхватни и всеки случай трябва да бъде разгледан на собствените си факти и обстоятелства.

Мотивация на база пристрастност

Отклонението от пристрастност или омраза или мотивиран от омраза инцидент може да се основава на една от следните мотиви: раса/етническа принадлежност, религия/вяра, националност, възраст, увреждане, пол, сексуална ориентация, пола идентичност или други основания.

Събиране на данни

Събирането на данни предполага определяне на каква информация е необходима и създаване на средства за нейното придобиване.

Наблюдаването на фактите и мониторингът са част от този процес. Методите използват широка гама от инструменти, включително проучвания, интервюта, въпросници и др.

Документация

Терминът документация може да има различни значения в зависимост от географския контекст или областта, в която се използва. Важно е да се подчертае, че документирането е процес, който включва различни стъпки, които могат да варират в зависимост от целта на документацията. Обикновено документацията е процесът на организиране и класифициране на събраните данни по начин, който е достъпен в краткосрочен и дългосрочен план. Това предполага категоризиране на събраните данни според определени критерии (като например профилът на жертвите/извършителите, категориите инциденти, показателите за пристрастия). Това прави данните достъпни и създават възможности за анализ. Анализирането на данните включва изготвяне на статистически данни, графики и инфографики, за да се направят резултатите по-видими. Добрата документация е основата за добро отчитане и разпространение сред участниците (държавни органи, европейски/международни институции, институции за правата на човека и т.н.), които мо-

гат да предприемат действия. Добрата документация може да се използва и за създаване на ефективни инструменти за застъпничество, които подкрепят променящите се нагласи, образование, статии, плакати и др.

Реч на омраза

Форми на изразяване, които са мотивирани от, демонстрират или насърчават враждебност към група или лице поради своето членство в тази група. Тъй като речта на омразата може да насърчава или да придружава престъпленията от омраза, двете концепции са взаимосвързани. Държавите се различават значително кои форми на изразяване могат да бъдат ограничени или забранени поради тяхната омразна природа.

Престъпления от омраза или престъпления на база пристрастност

Престъпленията от омраза са криминални актове, мотивирани от пристрастия или предразсъдъци към определени групи хора. Това може да се основава интер алиа на пол, полова идентичност, сексуална ориентация, етническа принадлежност, религия, възраст или увреждане.

Престъпление от омраза се състои от два отделни елемента:

- Това е акт, който представлява престъпление по наказателното право, независимо от мотивацията на извършителя; и
- При извършването на престъплението деецът действа въз основа на предразсъдъци или пристрастия.

По този начин извършителят на престъпление от омраза избира жертвата въз основа на членството на жертвата в или възприемането ѝ като член на определена група. Когато престъплението включва имуществени вреди, имуществото се избира заради асоциацията му с група жертви и може да включва цели като богослужения, читалища, превозни средства или семейни домове.

Инциденти мотивирани от омраза

Акт, който включва предразсъдъци и пристрастия от вида, описан по-горе, но не представлява престъпление, се описва като „инцидент, причинен от омраза“. Терминът описва актове, мотивирани от предразсъдъци, вариращи от тези, които са само обидни към онези, съставляващи престъпни деяния, в които престъплението не е доказано. Въпреки че инцидентите, които са мотивирани от омраза, не винаги включват престъпления, такива инциденти често предхождат, придружават или осигуряват контекста на престъпленията от омраза.

Мониторинг

Широк термин, описващ активното събиране, проверка и използване на информация за справяне с проблемите на правата на човека във времето. Мониторингът на правата на човека включва наблюдаване и събиране на информация за инциденти и събития (избори, съдебни процеси, демонстрации и др.); тя има временно качество, тъй като обикновено се извършва за продължителен период от време. В специфичния контекст

на престъпленията от омраза целта на мониторинга е да документира насилието, мотивирано от омраза, и да насочи вниманието на националните власти или международни организации към нарушаването на признатите права на човека. Наблюдението в крайна сметка има за цел да събере достатъчно доказателства за престъпления, свързани с омраза, за да убеди властите и обществеността, че трябва да се направи нещо, за да се подобри положението. Мониторингът се извършва също така, за да се гарантира, че властите се придържат към закона, насоките или споразуменията. Тя също може да показва тенденциите във времето.

Записване на инциденти мотивирани от омраза

В контекста на инцидентите, свързани с омраза, полицията или неправителствените организации съхраняват дневник или записват всички престъпления/инциденти с омраза, които са били изпитани и съобщени от хората. Това включва отнемане на ключовата информация, свързана с тези инциденти, като например, кога възникват и описание на случилото се.

Докладване от трети страни

Целта на отчитането от трети страни е да се увеличи отчитането на престъпленията от омраза и да се увеличи потокът от разузнаване от различните общности, чиито членове страдат от инциденти/престъпления, мотивирани от омраза. Това се постига чрез предоставяне на гражданите на алтернативно звено за

контакт, което е различно от полицията. Съществуват редица инициативи, които насърчават и подпомагат жертвите и свидетелите да съобщават за мотивирани от омраза инциденти и престъпления, а именно:

- Системи за самооценка, позволяващи на жертвите да правят директни доклади за инциденти/престъпления, без да се налага да говорят с полицията.
- Схема за подпомогната отчетност, включваща трета страна като доброволна организация, която взема подробности за инцидент или престъпление и предава доклада на полицията.

Възприемане на жертвата

Възприемането на жертвата (или на свидетел) е определящият фактор при определянето, че инцидентът трябва да бъде разследван като инцидент от омраза. Нито едно предположение относно липсата на мотивация като причина за инцидент би трябвало да предотврати съобщаването му за инцидент по омраза, ако жертвата или свидетелят посочат такова възприемане. Жертвата на хомофобско или трансфобско престъпление или инцидент от омраза не е задължително да бъде член на общностите на ЛГБТИ. Например, хетеросексуален човек, който е вербално малтретиран, напускайки гей бара, може да усети, че е престъплението или инцидентът са мотивирани от хомофобията, въпреки че той самият не е гей. Решаващият фактор е възприемането на жертвата или свидетеля.

Повторна виктимизация

Човек, който става жертва на престъпление или инцидент от омраза, може да е бил жертва в редица случаи. Предишни инциденти може да не са били съобщени на полицията по различни причини и като такива, когато се съобщава за инцидент, това може да е кулминацията на дълъг ход на виктимизация.

Вторична виктимизация

Когато човек е жертва на престъпление от омраза и този човек възприеме липсата на ангажираност или разбиране в отговора идващ от полицията, това може да доведе до повторно преживяване на виктимизация. Дали те всъщност получават такова ниво на отговор е без значение, тъй като

личната реакция на жертвите се основава на непосредственото им възприемане.

Жертва на хомофобски или трансфобско престъпление/инцидент от омраза

Жертва на инцидент/престъпление от омраза е лице, което е пострадало от всеки инцидент, който може или не може да представлява престъпление, което се възприема от жертвата или от което и да е друго лице като мотивирано от предразсъдъци или омраза, сексуалната ориентация и половата идентичност на жертвата или нейният израз на пола. Възприятието на жертвата или на което и да е друго лице е определящият фактор при определянето на хомофобски или трансфобен инцидент от омраза.

